

בין איום איראני לאיום מדינה פלסטינית

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 621, 20 באוקטובר 2017

תקציר: בביקורו האחרון בווינגטון ובנאומו באו"ם, המשיך ראש ממשלת ישראל נתניהו בהצבת האיום האיראני במרכז מאמצי המדיניים. במקביל, בשאיפת הנשיא טראמפ לפריצת דרך בפתרון הסוגיה הפלסטינית, נוצרה שוב זיקה בין תמיכת הבית הלבן בדרישות ישראל בזירה האיראנית-סורית, לבין הנדרש מישראל בזירה הפלסטינית. הזיקה הזו מסוכנת לישראל. סדר העדיפויות הלאומי הישראלי מחייב בחינה ושינוי בהיגיון השיח הביטחוני ובמגמות הפעולה במרחב.

בביקורו האחרון בווינגטון ובנאומו באו"ם, המשיך ראש ממשלת ישראל נתניהו בהצבת האיום האיראני במרכז מאמצי המדיניים. במקביל, בשאיפת הנשיא טראמפ לפריצת דרך בפתרון הסוגיה הפלסטינית, נוצרה שוב זיקה - גם אם אינה מפורשת - בין תמיכת הבית הלבן בדרישות ישראל בזירה האיראנית-סורית, לבין הנדרש מישראל בזירה הפלסטינית. מנקודת מבטי זיקה זו מסוכנת לישראל. האיום הגדול יותר לקיומה של מדינת ישראל, אינו איום מליציות שיעיות בגבול רמת הגולן, גם לא איום הגרעין האיראני, הנושאים אופי צבאי פיזי גלוי, אלא זה הטמון במדינה פלסטינית במתווה תכנית קלינטון המוביל לחלוקת ירושלים ולנסיגה לקוי 67. הימנעות ממשלת נתניהו מבנייה בירושלים בשטחי מפתח כמו גבעת המטוס, בחיבור בין ירושלים המזרחית לשכונת בית צפפא, מבטאת הלכה למעשה עד כמה למרות חילופי השלטון בבית הלבן, קווי המתאר להסדר ישראלי פלסטיני, ממשיכים לראות בחלוקת ירושלים הנחת יסוד להשגת הסדר.

דינמיקה של שינוי

התבוננות ביקורתית בהתפתחויות האחרונות בסוריה, יכולה ללמד כיצד המציאות משתנה במגמות בלתי ניתנות לחיזוי. רק לפני כשנתיים, העריכו במערכת הביטחון הישראלית כי קריסת צבא סוריה שמסירה מגבולנו הצפוני את תרחיש המתקפה הסורית, מאפשרת צמצום בסדר הכוחות של צה"ל. עתה, עם השינוי המתהווה באיומים חדשים, מציגה מערכת הביטחון בהנהגת השר ליברמן, דרישה לתוספת תקציב. עיון בדינמיקה של השינוי, דורש בחינה מחודשת גם להנחות היסוד עליהן נבנתה התפיסה הביטחונית

הישראלית בהתייחסותה לאיום המדינה הפלסטינית. מומחי ביטחון טענו במשך שנים כי בעידן החדש, חלף הצורך בעומק אסטרטגי טריטוריאלי להגנת ריכוזי האוכלוסייה הישראלית ברצועת החוף. אולם די במה שפורסם בעיתונות על תרגיל הגיס האחרון בצפון, בהתמודדות מול איום החדירה של כוחות חיזבאללה ליישובנו, כדי להטיל הנחה זו בספק. לא רק חיזבאללה וחמאס מציבים אתגר חדש, גם הופעתן של מליציות שיעיות בזירה הסורית, באי-היכולת להבטיח את סילוקן בהתערבות מעצמתית, מחייבת בחינה מחודשת לפוטנציאל הסיכון ממדינה פלסטינית. במציאות המתפתחת, ללא בקעת הירדן בהחזקה ישראלית, כוחות מיליציוניים עלולים לחלחל מתחת לרדאר הפיקוח הבין-לאומי, עד לקווי התפר העירוניים בירושלים ובגבול כפר סבא נתניה.

קונספציה 2017

את הפתעת מלחמת יום הכיפורים, תלו בוועדת אגרנט בקונספציה שגויה. אלא שאין אפשרות לתפוס את המציאות ולפעול בה ללא קונספציה הלקח הוא לא להימנע מקונספציה אלא להיות מודעים להכרח להעמידה לבחינה ביקורתית.

בין המומחים תומכי נסיגה מיהודה ושומרון, במסגרת פתרון שתי המדינות, מונחת קונספציה כמעט בלתי מעורערת בת שלוש הנחות: (1) עצם נסיגתנו מן השטח, עם הסכמת הקהילה הבינ"ל להכרה בסיום הכיבוש, יעניקו לישראל מרחב פעולה לגיטימי להגנתה. (2) לנוכח איום רציני, תדע ההנהגה הישראלית לקבל בעיתוי הנדרש את ההחלטה ההכרחית – להפעיל את צה"ל במתקפה למרחבי יהודה ושומרון. (3) בעליונותם המבצעית והטכנולוגית, יוכלו כוחות צה"ל לנצח ביממות ספורות.

לא זו בלבד שלנוכח שינויים בתופעת המלחמה קונספציה זו מתערערת, אלא אף יש לבחון את תקפותה במציאות העלולה לכפות על מדינת ישראל לחימה בו זמנית ביותר מזירה אחת.

שינוי בזירה הבין-לאומית:

גם בזירה הבין-לאומית התחוללו מאז ראשית מגמת אוסלו, בסתיו 1993, שינויים דרמטיים. ביסוד התהליך ניצבה בפני ראש הממשלה רבין עוצמתה המעצמתית של ארה"ב. בריה"מ ועמה ברית ורשה קרסו. תם באירופה איום המלחמה הקרה. העולם נראה כמתפתח במגמת יציבות ושגשוג, לקראת סדר גלובלי בהגמוניה אמריקנית.

הערבים היו באותה עת בתודעת משבר ונחיתות, שהועצמה לאחר הניצחון האמריקני על עיראק במלחמת המפרץ הראשונה, בחורף 1991. ביטויי העליונות האמריקנית הוכחו בכל הממדים: גם הטכנולוגים, וגם ביכולת הנהגת צבא קואליציה, שכלל כוחות משלוח ערביים-מצריים, סעודיים וסוריים. בתודעת החולשה, בהסתגלות לתנאי הנחיתות האסטרטגית בה נמצאה הנהגת אש"ף, נסללה הדרך לתהליך אוסלו.

בינתיים במהלך השנים, עוצמתה ההגמונית של ארה"ב הלכה ונחלשה ואילו רוסיה חזרה למלא תפקיד אקטיבי רב השפעה. מלחמות קטנות ומתמשכות פרצו בהיגיון חדש. אירופה המערבית הפכה למאוימת בלחימה הרוסית באוקראינה. כוחות אסלאם ראדיקליים, מאפגניסטאן ועד תימן, סוריה ולוב למדו כיצד, למרות נחיתותם ודווקא בכוח נחיתותם, מצוי בידיהם פוטנציאל לחימה היכול לשבש לאין קץ את מגמת היציבות שהמערב כה זקוק לה.

בתוך כך, משהו מהותי השתנה באופק הציפיות הישראלי-פלסטיני. בתחילה, בראשית ימי אוסלו, ציפו להדדיות של רצון טוב ופיוס. עם השנים, בהתמשכות מעגל הדמים, הציפייה לפיוס פלסטיני בתמורה לויתור הישראלי, הומרה בשיח הישראלי ללא יותר מכורח ההפרדות מהפלסטינים: "הם שם ואנחנו כאן" למען עצמנו.

ככל שמצדדי מגמת ההפרדות השתכללו במאמצייהם להסביר לחברה הישראלית עד כמה ההפרדות מחויבת המציאות, למען שימור זהותה של מדינת ישראל כיהודית ודמוקרטית, כך גדל כוח המיקוח הפלסטיני. אם נסיגה מיהודה ושומרון והקמת מדינה פלסטינית, היא לגמרי אינטרס פנימי ישראלי, אם ממילא הישראלים נסוגים רק למען עתידם, למה שהפלסטינים יעניקו משהו בתמורה? מנקודת מבטם, אין חובת הדדיות, הם הרי מקבלים מה שמגיע להם מתוקף זכותם הלאומית להגדרה עצמית.

במגמה זו, גובר הסיכון שמא נסיגה מיהודה ושומרון לא רק שלא תביא לסיום הסכסוך אלא דווקא תעודד את התגברות המאבק. בהגיון זה, רצוי לבחון מחדש האם בנסיגה לקווי 67 בתיקונים קלים לגושי התיישבות, (שאינם יותר מ-3% משטחי יו"ש) יהיו בידי מדינת ישראל התנאים הנדרשים להגן על עצמה. מעבר להיבטים הביטחוניים הפיזיים, ראויים לעיון דברי עבאס זאכי, מראשוני הפת"ח, על המניע לתמיכתו בפתרון שתי המדינות: "עם פתרון שתי המדינות לדעתי, ישראל תקרוס. כי אם הם יצאו מירושלים, מה יהיה על כל הדיבורים על הארץ המובטחת והעם הנבחר? מה יהיה על כל הקורבנות שהם הקריבו? הם נותנים לירושלים מעמד רוחני. היהודים רואים ביהודה ושומרון את החלום ההיסטורי שלהם. אם היהודים יעזבו את המקומות האלה, הרעיון הציוני יתחיל להתמוטט... יתחיל לקרוס לתוך עצמו. אז נוכל להתקדם..." (רשת ANB/ TV, 7.5.2009)

עבאס זאכי מייטיב להבין - יותר מרבים ביננו - את משמעות הממד הרוחני-יהודי, כתנאי להמשך קיום מדינת ישראל. פוטנציאל הקריסה הפנימית הטמון באיום זה מסוכן פי כמה מהאיום האיראני, גם זה הכלול בממדיו הגרעיניים. בגלוי ובסתר, סדר העדיפויות הלאומי הישראלי, מחייב בחינה ושינוי המבקשים ביטוי בעת הזו, בהגיון השיח הביטחוני ובמגמות הפעולה במרחב.

המאמר פורסם לראשונה בישראל היום ב-8.10.2017.

**אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*

סדרת הפרסומים מבט מבס"א מתפרסמת הודות לנדיבותה של משפחת גרג רוסהנדלר.